

Honderdvijftig jaar „Soldaten onder het oog des Konings”

Grepen uit de geschiedenis van de Grenadiers en Jagers van 1829 tot 1948, niet geschreven in een geletterde stijl maar naar de manier van een grenadier

H. F. Fabri en T. H. F. Fabri

majoor en dienstplichtig vaandrig der Grenadiers

De voorgeschiedenis

1813 - 1829

Na de verbanning van Keizer Napoleon naar het eiland Elba in 1814 besloten de grote mogendheden van het oude Europa, ter vergadering bijeen op het Wener Congres, een mogelijke bedreiging door het verslagen Frankrijk beter het hoofd te kunnen bieden. De Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden (het tegenwoordige België) dienden te worden samengevoegd tot het Koninkrijk der Verenigde Nederlanden om zo een buffer te kunnen vormen tegen mogelijke toekomstige aanvallen van de Fransen in noordelijke richting. Koning Willem I (zoon van Prins Willem V) zou zijn eerste soevereine vorst zijn. Een krachtig leger zou dit nieuwe koninkrijk ten dienste moeten staan. Reeds in 1813, direct na de landing te Scheveningen, had de Erfprins van Oranje als soeverein vorst der Verenigde Nederlanden een proclamatie doen uitgaan tot „aanmoediging der vrijwillige bewapening”. Deze oproep had echter niet de weerklink gevonden die men ervan had verwacht. De onzekere toestand in Europa was daaraan zeker niet vreemd.

Om toch aan mankracht te komen liet men het beginsel van uitsluitend vrijwillige dienstneming los en werd de dienstplicht opnieuw ingesteld. In artikel 177 van de ontwerpconstitutie van 1814 werd dan ook gesteld, dat de verdediging van het grondgebied een van de eerste verplichtingen van alle ingezetenen is, „overeenkomstig ’s-Lands oude gewoonte en het grondbeginsel bij de Unie van Utrecht aangenomen”. Bij de Unie van Utrecht, die reeds in 1579 tot stand kwam, werd voorgescreven dat wanneer het land in gevaar kwam alle mannelijke ingezetenen van 18 tot 60 jaar konden worden opgeroepen voor de verdediging van hun land. Koning Willem I had een groot deel van zijn ballingschap in Engeland doorgebracht; hij trachtte dan ook zijn leger te organiseren in de geest van de Engelse militia. Zo werden de vrijwilligers en de dienstplichtigen in afzonderlijke batal-

jons ingedeeld, respectievelijk „staande armee” en „landmilitie”, na 1815 „Nationale militie” genoemd. Dit in tegenstelling tot het Franse conscriptiestelsel (1810-1813) waarbij vrijwilligers en dienstplichtigen bij hetzelfde onderdeel dienden, een door de Nederlanders zeer gehaat systeem. Na de aanvaarding door de Prins van Oranje van het bewind over de Zuidelijke Nederlanden reorganiseerde hij het leger opnieuw. Zijn oudste zoon Prins Willem Frederik kreeg het bevel over het leger. Uit gebrek aan vrijwilligers moest de organisatie van het wapen der infanterie met 30% worden ingekrompen. Ter versterking werden evenwel in 1814 twee regimenten infanterie van het Hertogdom Nassau overgenomen. In het jaar 1815 werden vier Zwitserse regimenten infanterie in Nederlandse dienst genomen. Onder Prins Willem Frederik (de latere Koning Willem II) nam dit verenigde leger, ter sterkte van 30.000 man, deel aan de veldtocht tegen de inmiddels van Elba ontsnapte Napoleon. Zij namen deel aan de veldslagen bij Quatrebras op 15 en 16 juni, bij Waterloo op 18 juni 1815, aan de vervolging van de Fransen tot Parijs en aan de acties aan de Franse noordgrens, de gehele operatie in samenwerking met de Engelsen onder Wellington en de Pruisen onder Blücher. Toen de rust in Europa was weergekeerd, viel wegens gebrek aan vrijwilligers niet eraan te denken dat de militiebataljons huiswaarts konden worden gezonden.

Koning Willem I besloot dan ook alle bataljons infanterie te hergroeperen in afdelingen. Elke afdeling zou dan bestaan uit een bataljon van de „staande armee” en drie bataljons van de „nationale militie”. Men hoopte zo door een nauwer contact tussen de vrijwilligers en de dienstplichtigen, de laatste groep tot vrijwillige dienstneming over te halen. Men formeerde zeventien Noord- en Zuidnederlandse afdelingen infanterie. Reeds in 1818 was het duidelijk dat het ondoenlijk was de zeventien bataljons van de „staande armee” op sterkte te houden. Die bataljons werden dan ook op 1 januari 1919 opgeheven en de vrijwilligers werden bij de militiebataljons heringedeeld. Elke

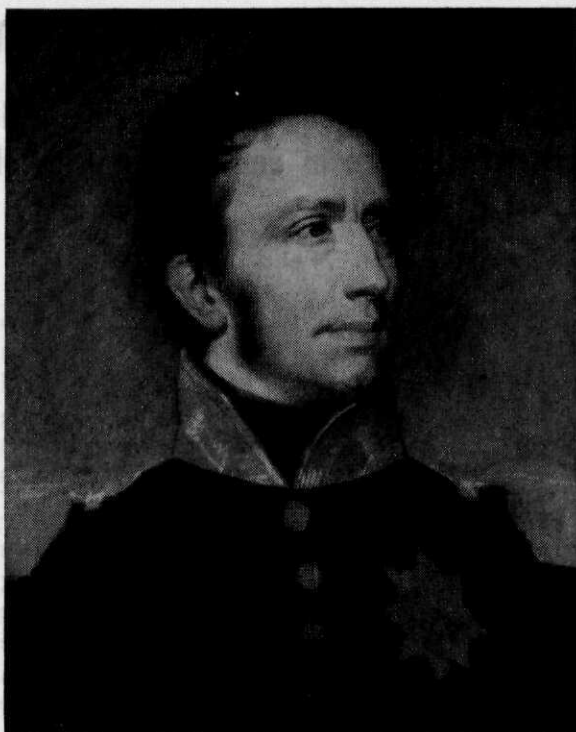
compagnie infanterie zou voortaan bestaan uit een kwart vrijwilligers en driekwart dienstplichtigen. Feitelijk keerde men terug naar het destijds zo gehate conscriptiestelsel uit de Franse tijd. De Nassause regimenten werden ontbonden. De Zwitsers bleven als laatste sporen van de „staande armee” bestaan. Echter niet voor lang!

De tegenstellingen

De samenvoeging van de Noordelijke met de Zuidelijke Nederlanden was geenszins de idee van het Zuidnederlandse volk. Zoals reeds gezegd hoopten de grote machten in Europa door deze vereniging de status quo in Europa te handhaven. De bevolkingsgroepen van de beide Nederlanden waren sedert 1579 in uiteenlopende richtingen geëvolueerd. In plaats van ernaar te streven de band tussen de beide Nederlanden te verstevigen, waardoor de gewenste sterke staat in Noordwest-Europa zou worden gevormd, stonden de beide gebiedsdelen vijandig en naijverig tegenover elkaar. De Zuidelijke Nederlanden hadden zeer sterk onder invloed gestaan van de Spanjaarden, Oostenrijkers en Fransen; hen werd nu een dynastie opgedrongen die alleen in de Noordelijke Nederlanden diep in de historie was geworteld. Een protestantse dynastie! In de Zuidelijke Nederlanden was de invloed van de Rooms-Katholieke kerk in alle milieus zeer groot. De klerikalen verzetten zich tegen de gelijkstelling van de godsdiensten, tegen welk verzet Koning Willem I verschillende maatregelen nam. Maar ten slotte moest hij een concordaat sluiten.

Onder invloed van het Franse liberalisme verzetten de zuidelijke intellectuelen zich tegen de persoonlijke bewindvoering van de koning. Koning Willem I was een typische verlichte despoot, die gaarne buiten de volksvertegenwoordiging om regeerde. Ook bij de vertegenwoordiging in de kamer waren problemen: alhoewel de Zuidelijken numeriek in de meerderheid waren, hadden zij, evenals de Noordelijken, 55 leden in de kamer.

Ook het taalprobleem, het Taalbesluit van 1823 — waarbij werd bepaald dat in de Vlaamse gewesten het Nederlands de officiële taal zou worden, de Waalse gewesten zouden tweetalig moeten zijn — veroorzaakte verzet. De ontevredenheid in het zuiden nam hand over hand toe. De zuidelijke liberalen in de kamer van de Staten-Generaal uitten openlijk kritiek op de regering. Dat was echter niet het gevolg van een tyrannieke onderdrukking van het zuidelijke deel. Integendeel, de regering kon eerder zwak en besluiteloos worden genoemd. Het ontbrak de koning en zijn raadslieden aan inzicht

Koning Willem I (1772-1843), door C. H. Hodges

in karakter, zeden en gewoonten, taal en godsdienst, maatschappelijk en economisch bestel van de Zuidelijke bevolkingsgroep. De tegenstellingen spitsten zich meer en meer toe. Verwantschap werd wederzijds niet gevoeld. Erfprins Willem Frederik, woonachtig te Brussel, waarschuwde zijn vader regelmatig attent te blijven op de veranderingen in de maatschappij; hij kwam dikwijls in botsing met zijn vader over diens regeringsbeginselen. De oppositie tegen Koning Willem I werd pas gevaarlijk toen de klerikalen in het zuiden, ontevreden over de uitvoering van het concordaat, in het begin van 1828 met de liberalen tot een verbond kwamen.

Koning Willem I heeft het verzet in het zuiden altijd onderschat. Eerst in 1828 kwam hij, na talrijke misslagen, enigszins tegemoet aan de belangrijkste grieven van de Zuidelijke Nederlanders. Inmiddels was echter in het Zuiden een streven naar afscheiding ontstaan, men pleitte voor vrijheid van onderwijs en drukpers, afschaffing van bepaalde belastingen, invoering van de ministeriële verantwoordelijkheid. Vooralsnog uitte de wens naar onafhankelijkheid zich in kleinigheden, maar voldoende om zowel in de Zuidelijke als in de Noordelijke Nederlanden gevoelens van een naderend onheil op te roepen. Zo niet bij Koning Willem I. In 1829 maakte hij een reis naar het Zuiden waar hij, misleid door geësceneerde toejuichingen, het verzet „infaam en werk van enkelen” noemde. Wel-

dra waren er de eerste relletjes in Brussel: de voor-
tekenen van de ontbinding van het Koninkrijk der
Verenigde Nederlanden.

De Zwitserse regimenten infanterie

Zoals gezegd werden in januari 1815 vier Zwit-
serse regimenten infanterie in Nederlandse dienst
genomen, namelijk de nummers

- 29, Berner Regiment van Jenner;
- 30, Regiment Infanterie von Ziegler;
- 31, Regiment Infanterie von Sprecher;
- 32, Katholisch-Schweitzerisches Infanterie Regi-
ment d'auf der Maur.

Zoals in alle Europese legers telden ook deze regi-
menten slechts één bataljon. Reeds van 1693 tot
1797 waren er Zwitserse huurlingen in Nederlandse
krijgsmacht geweest. Koning Willem I koos voor
de Zwitsers aangezien zij golden als zeer betrouw-
bare soldaten. Zij werden dan ook belast met de
persoonlijke bewaking van de Koning en Zijn Huis.
Ook in Zwitserland had maar één van de zonen
het recht de boerderij van zijn vader over te nemen.
Werk voor de andere zonen was schaars, uit pure
noodzaak vonden daarom vele jonge Zwitsers, ge-
organiseerd in streek (kanton) regimenten, werk
in vreemde krijgsmacht. De Zwitsers vormden ge-
renommeerde troepen met een goede discipline,
mentaal sterk en met een hoog moreel.

In het voorjaar van 1828 ontstond er in de kamer
van de Staten-Generaal oppositie bij de Zuidelijke
afgevaardigden tegen handhaving van de Zwitserse
regimenten. Men achtte het voor het nationale ge-
voel kwetsend, dat vreemde troepen waren belast
met de bescherming van de koning en met de ver-
dediging van Nederlands grondgebied. In werke-
lijkheid vreesde men de kracht en de loyaliteit van
de Zwitsers. Juist zij zouden het kunnen zijn die
de zuidelijke drang naar zelfstandigheid in de weg
zouden staan! De koning zwichtte voor de op hem
uitgeoefende druk. Er werd een afgezant naar Zwit-
serland gestuurd om met de desbetreffende kantons
te onderhandelen. Als gevolg van deze onderhan-
delingen werd bij Koninklijk Besluit van 31 decem-
ber 1828 besloten de vier Zwitserse regimenten te
ontbinden. De officieren, onderofficieren en man-
schappen konden in hun rang in Nederlandse dienst
overgaan, waarbij zij als Nederlanders zouden wor-
den beschouwd. De koning zou al gauw het gemis
aan een zo betrouwbaar keurkorps ondervinden!

De Commissaris-Generaal van Oorlog

Na de nederlaag van Napoleon bij Waterloo was

er weinig belangstelling voor het leger. Er brak een
rustige tijd aan, maar er broeide veel onder de
oppervlakte. Het moreel in het leger ging door al-
lerlei oorzaken snel bergafwaarts. Wij zagen het
al, vrijwilligers waren schaars. Er waren ook nog
duizenden Nederlandse soldaten in Rusland en
Frankrijk. Het maatschappelijk gehalte van de vrij-
willigers was niet hoog, zij waren ruw en onbe-
houden en schuwden de alcohol zeker niet. Met
de dienstplichtigen was het niet veel beter gesteld,
persoonlijke dienstplicht kende men nog niet. Lote-
lingen was het toegestaan van nummer te wisselen
of een plaatsvervanger aan te stellen. De onder-
linge verdraagzaamheid tussen de vrijwilligers en
de dienstplichtigen was niet groot, men minachtte
elkaar. Ook met de kennis van de officieren en
onderofficieren was het droevig gesteld. Oplei-
dingsmogelijkheden waren beperkt, financiële mid-
delen ontbraken, promotiekansen waren gering, de
bezoldiging was slecht. Alle voorwaarden om tot
een goed leger te kunnen komen, ontbraken.

Het was mede daarom dat de koning zo weinig
vertrouwen had in zijn eigen leger dat hij de Zwit-
sers met zijn persoonlijke beveiliging belastte
(waaruit overigens niet mag worden geconcludeerd
dat de Noordelijke troepen niet Oranjegezind
zouden zijn geweest). Verscheidene officieren voel-
den zich in dit leger, waarin zich van 1813 tot 1815
niet minder dan negen reorganisaties voltrokken,
niet langer thuis en namen in de jaren 1815 tot
1829 ontslag. Kroonprins Willem ergerde zich over
het gemis aan militair inzicht bij zijn vader en legde
in 1817 het bevel over het leger neer. Daarop stel-
de de koning zijn tweede zoon, Prins Frederik der
Nederlanden, aan tot Commissaris-Generaal van
Oorlog en droeg hem op de verflauwde geestdrift
in de krijgsmacht weer aan te wakkeren.

De Prins stelde aan de infanterie de Zwitserse regi-
menten ten voorbeeld. Alhoewel men aanvankelijk
had besloten de Zuidelijke en de Noordelijke leger-
eenheden gescheiden te houden, waren zij in 1815
samen gevoegd. De Zuidelijken hadden, zoals reeds
gezegd, met de Zwitsers niet veel op! Hen ten voor-
beeld te houden verhoogde het moreel niet, het
vergrootte alleen de tegenstellingen tussen de twee
Nederlanden. De geoefendheid van het leger stond
niet op een hoog peil. Wel waren er van tijd tot tijd
oefeningen in het oefenkamp te Zeist, in de Lim-
burgse Kempen, bij Gorssel, Ravels of Turnhout,
maar veel te kort. Het langdurig verblijven in de
garnizoensplaatsen, de eentonige wachtdiensten,
het exerceren, het uitvoeren van formatieverande-
ringen, het poetsen werkten de rust en de gemak-
zucht in de hand. Kenschetsend is in dit verband

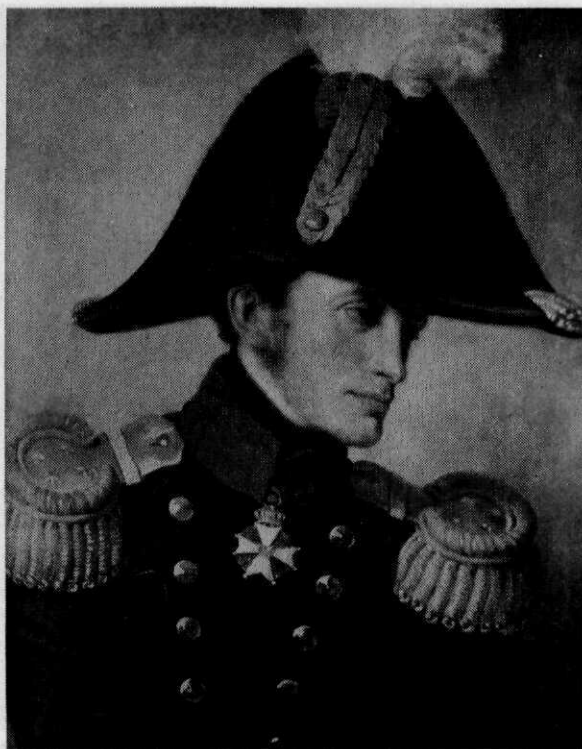
een uitspraak van een Engelse generaal tot Koning Willem I: „Sire, gij hebt veel mensen die als soldaten verkleed zijn, maar soldaten hebt gij niet”. Prins Frederik zocht naar middelen ter verbetering. Zijn gedachten gingen uit naar nieuw op te richten keurtroepen, waarbij het een eer zou moeten zijn te dienen, en waarvan het voorbeeld een gunstige uitwerking zou moeten hebben op het gehele wapen der infanterie. En . . . daar was nog iets anders, dat bij deze overwegingen in 1827 een rol speelde: de koning had nog zijn Zwitsers, maar voor hoe lang nog? Op 22 november 1827 bood Prins Frederik de koning een memorie aan, waarin hij voorstellen deed, „zonder de schatkist te bezwaren en wellicht besparing te erlangen”. De bestaande afdelingen nationale infanterie dienden te worden gereorganiseerd. In het ontwerp van de reorganisatie lezen wij: „Er zal een afdeling Grenadiers en 2 Jager bataillons worden opgericht”. De afdeling Grenadiers zou worden gesteld onder het onmiddellijke toezicht van de Commissaris-Generaal van Oorlog.

De opheffing van de Zwitserse regimenten bespoedigde de afwikkeling van deze voorstellen!

Het Koninklijk Besluit nummer 104

Op 7 juli 1829 — een historische datum voor de Grenadiers en Jagers — verscheen het Koninklijk Besluit nr 104, waarbij Koning Willem I de oprichting gelastte van een Afdeling Grenadiers en twee Jagerbataljons. In het oprichtingsbesluit, geheel volgens de voorstellen van Prins Frederik, schreef de koning onder andere:

De afdeling Grenadiers wordt in het bijzonder bestemd om in Brussel en 's-Gravenhage, en mitsdien onmiddellijk onder Ons oog dienst te doen, en wel zodanig, dat steeds 2 bataillons van dezelve in garnizoen zijn daar waar Wij Ons verblijf houden. Aan de afdeling Grenadiers zal bij vereeniging van troepen, steeds de regter vleugel van dezelve worden gegeven. De meer gemelde afdeling Grenadiers, zal uit een keur van officieren en manschappen worden samengesteld, de plaatsing bij dezelve, moet dienvolgens als eene onderscheiding worden aangemerkt, tot eer verstreken en als eene beloning voor goede diensten worden beschouwd. Geen manschappen beneden 1.727 el zullen bij de afdeling Grenadiers kunnen worden aangenomen. Behalve de bevordering aan de daartoe geschikte manschappen toe te kennen, zal in het getal der ontbrekende onderofficieren en korporals worden voorzien, door overplaatsing van verdienstelijke en zich die onderscheiding bij andere korpsen waardig gemaakt hebbende personen. De beide bataillons Jagers, zullen twee op zich zelf

ZKH Prins Frederik der Nederlanden (1797-1881), door C. P. Verhulst

staande korpsen uitmaken doch om meer eenvormigheid in beide te brengen zal de oudste der beide bataillonscommandanten meteen het toezigt uitoefenen over het andere bataillon hetwelk niet onmiddellijk onder zijn bevelen staat. Vooreerst zal één der bataillons Jagers te Brussel en het andere te 's-Gravenhage garnizoen houden. De plaatsing bij de beide Jagerbataillons zal voor een officier aan welk zulks te beurt valt, worden beschouwd als eene onderscheiding, welke op prijs is te stellen. Voor de onderofficieren, korporals en Jagers zal het mede tot eer verstreken, tot de dienst bij deze bataillons te worden toegelaten, mitsdien is ten deze een goed gedrag een eerste vereisten. De miliciens bij de Jagerbataillons in te delen, zullen worden gekozen uit de contingenten dier landstreken alwaar meer dan in andere oorden de gelegenheid tot jagen bestaat en de oefening of andere oefeningen met schietgeweer veelvuldig plaats heeft.

In de nota van toelichting bij de memorie van Prins Frederik lezen wij onder andere het volgende:

Bij de oprichting van de afdeling Grenadiers heeft men het voornemen een korps op te richten, welk tot voorbeeld voor het gehele wapen der infanterie moet dienen. De verschillende bepalingen, ten aanzien van deze afdeling, hebben geen ander doel dan aan deze afdeling luister bij te zetten en over het algemeen de ambitie op te wekken, opdat ieder weldenkend officier zich zal beijveren om de onderscheiding waardig te

zijn, onmiddellijk onder het oog des Konings te dienen. De beide Jagerbataljons zullen niet alleen de naam Jagerbataljons dragen en niet alleen van andere infanterie korpsen door hun groene kleding te onderscheiden zijn, maar moeten inderdaad geoefende scherpschutters bevatten. Boven de andere korpsen moeten zij ook uitmunten, door zowel door goed gedrag als door oefening een voorbeeld te zijn voor andere korpsen.

Ook deze aanbevelingen vinden wij terug in het Koninklijk Besluit nr 104.

De Afdeling Grenadiers zou bestaan uit drie bataljons, waarvan het derde de naam van flankbataljon zou dragen, ieder van vier compagnieën. Op 7 september waren de Afdeling Grenadiers en het 2e Jagerbataljon te Brussel geformeerd.

Een Grenadiercompagnie zag er als volgt uit: 1 kapitein, 1 eerste luitenant, 2 tweede luitenants (bij de oneven compagnieën twee eerste luitenants en één tweede), 1 sergeant-majoor, 6 sergeanten, 1 fourier, 8 korporaa's, 4 tamboers/hoornblazers, 85 vrijwilligers, 30 dienstplichtigen (diensttijd 12 maanden), 65 dienstplichtigen (diensttijd 1 maand), 40 dienstplichtigen (mobilisabel): totaal 249 man. Een Jagercompagnie zag er als volgt uit: 1 kapitein, 1 eerste luitenant, 2 tweede luitenants (bij de oneven compagnieën twee eerste luitenants en één tweede), 1 sergeant-majoor, 6 sergeanten, 1 fourier, 8 korporaa's, 4 tamboers, 85 vrijwilligers, 30 dienstplichtigen (diensttijd 12 maanden), 65 dienstplichtigen (diensttijd 1 maand), 80 dienstplichtigen (mobilisabel): totaal 289 man.

Het 1e en het 3e Bataljon Grenadiers vertrokken op respectievelijk 28 september en 10 oktober 1829 naar Den Haag om, conform de bepalingen, onder het oog des Konings, die aldaar verblijf hield, dienst te doen. Zij zouden spoedig onder geheel andere omstandigheden in de Zuidelijke Nederlanden terugkeren.

De onlusten te Brussel

Op de verjaardag van Koning Willem I, 24 augustus 1830, brak te Brussel een oproer uit, dat het sein is geworden tot de Belgische opstand. Brussel was langzamerhand een broeinest geworden van revolutionaire elementen, verbannen volgelingen van Napoleon, medeplichtigen aan het doodvonnis van Lodewijk XVI en uitgewekenen van allerlei nationaliteiten. De handhaving van het openbaar gezag berustte bij de Commissaris des Konings in Zuid-Brabant. Ondanks de wetenschap dat het in Brussel reeds lang broeide, werden er door hem geen voorzorgsmaatregelen genomen.

De bezetting van Brussel was uitermate zwak te noemen, circa 1550 man en 6 vuurmonden, waaronder het 2e Bataljon van de Afdeling Grenadiers en het 2e Bataljon Jagers. De militaire commandanten mochten volgens de bestaande bepalingen niet ingrijpen anders dan op verzoek van de burgerlijke overheid. En het ontbrak die burgerautoriteiten aan besluitvaardigheid en moed de verantwoordelijkheid voor een militaire operatie te dragen. Het vuur bij de lont was de opvoering van de opera „La Muette de Portici” op 25 augustus, waarin oproerige en vrijheidslievende liederen voorkwamen. De gemoederen van de revolutionairen raakten dermate verhit, dat wapenwinkels werden geplunderd en op verschillende plaatsen brandstichting plaatsvond. Op 26 augustus bezetten de Grenadiers het park ter beveiliging van de koninklijke paleizen, waarbij zich later de Jagers voegden, die tegen de plunderende menigte op de Markt en het plein van de Grote Savel krachtdadig waren opgetreden, en daarbij hun eerste gewonden moesten betreuren.

Op 17 augustus keerde de rust enigermate terug. De Zuidelijken hadden een tijdelijke regering gevormd en deze had een overeenkomst gesloten met de Commissaris des Konings. Het handhaven van de orde werd opgedragen aan inmiddels opgerichte burgerwachten. Grenadiers en Jagers moesten werkeloos toezien hoe de Belgische vlaggen in de straten van Brussel verschenen.

De Europese mogendheden, die het Koninkrijk der Verenigde Nederlanden hadden gesticht, hielden zich op de achtergrond, hoewel zij zeer goed beseften dat de in wezen zo innerlijk verdeelde staat een gevaar kon opleveren voor de veiligheid in Europa.

De muitende bevolking trachtte de troepen tot desertie over te halen. Het gebruik van de wapens, anders dan voor zelfverdediging was hun verboden. Tussen de troepen en de Zuidelijke burgerwachten ontstond een sfeer van wantrouwen. De spanning steeg. De berichten over de onlusten te Brussel veroorzaakten in Den Haag grote opwinding. Hoewel de regering op de hoogte kon zijn van de ontevredenheid in het Zuiden was zij toch verrast. Prins Frederik nam onmiddellijk maatregelen om de troepen in Brussel te versterken. Onder andere het 1e en het 3e Bataljon Grenadiers werden naar Antwerpen gedirigeerd, vanwaar zij onder leiding van de Prins van Oranje naar een voorstad van Brussel marcheerden.

Het zou te ver voeren de gebeurtenissen in Brussel op de voet te volgen. De ongeregelde dreigden

Gevechten te Brussel 1830, door J. Hoyneck van Papendrecht

uit te groeien tot een volledige opstand. De regering besloot, maatregelen van geweld achterwege te laten en de zaken voorlopig op hun beloop te laten. Eerst toen de commandanten meldden dat zij op deze wijze het gezag niet meer konden handhaven, bepaalde de koning dat het militaire gezag — alleen in de vestingen — moest worden hersteld. Maar toen was het te laat. De Zuidnederlandse commandanten meenden in de passieve houding van de regering de wens naar een scheiding te herkennen. Steeds meer Belgische vlaggen verschenen, ook op de vestingen. Van de onder de wapenen geroepen verlofgangers van de nationale milite bleven reeds vele Zuidnederlanders weg, de vrijwilligers begonnen te twijfelen. Op deze wijze ontstond een tweespalt in het verenigde leger. In de Franse bladen werd openlijk over de gewenste scheiding gesproken, met als gevolg dat de Walen uit het leger deserteerden. In een maand was het oproer te Brussel uitgegroeid tot een gewapende volksopstand, gevoed door een krachtige nationale beweging.

Het 2e Bataljon Grenadiers en het 2e Bataljon Jagers hielden hun posities rond het paleis stevig in de hand, hoewel zij moesten toelaten dat straatversperringen en barricades werden opgeworpen. Deserteurs kwamen bij de beide bataljons niet voor. De Prins van Oranje trok zonder geleide Brussel binnen — de Commissaris des Konings meende dat de aangegane overeenkomst met de voorlopige regering niet toeliet dat meer troepen in de stad werden gebracht — om zich persoonlijk op de hoogte te stellen van de situatie. Hij baande zich onverschrokken een weg naar het Koninklijk Paleis. De prins was een uitstekend ruiter; door

over de barricaden te springen bereikte hij de Grenadiers en Jagers die hem met gejuich begroetten. Op 3 september 1830 verliet de prins, gevolgd door het 2e Bataljon Grenadiers en het 2e Bataljon Jagers, Brussel. De Afdeling Grenadiers verzamelde zich te Vilvoorde. De Grenadiers en Jagers hadden hun eerste krachtproef glansrijk doorstaan. Prins Willem rapporteerde zijn vader dat de Grenadiers en Jagers zich bij de opstand te Brussel waardig en manmoedig hadden gedragen.

De strijd om Brussel

In Den Haag pleegde Koning Willem I overleg met zijn raadslieden. Zoals in die jaren al zo vaak was geschied ging men ook nu weer af op valse berichten. Het gerucht ging als zouden de Zuidelijke Nederlanden steun zoeken bij Koning Willem I om de revolutie te breken. De koning verwachtte dat hij met gejuich in Brussel zou worden ingehaald. Met een proclamatie tot de bevolking van de Zuidelijke Nederlanden kondigde hij „herstel van rust en orde” aan. Prins Frederik zou daartoe met een legerkorps van circa 14.000 man Brussel binnen trekken. Van een aanval op Brussel was dan ook geen sprake; het plan voor het binnentrekken van de stad hield aanvankelijk zelfs geen rekening met de mogelijkheid dat de toegangswegen zouden moeten worden geforceerd. Het tegendeel zou spoedig blijken. Gewapende benden trokken de oprukkende troepen tegemoet en traden daarbij zelfs agressief op. De aanvalscolonnes, met aan het hoofd de Grenadiers en Jagers, die op 23 september de stad binnentrokken, kregen de volle laag. Elk huis langs de toegangswegen bleek in een

vesting te zijn veranderd. Naarmate zij het centrum naderden, werden de gevechten steeds feller. Maar onverdroten rukten de Grenadiers en Jagers op. Een historieschrijver vertelde daarvan:

Ils s'avancèrent, l'arme au bras, sans ralentir leur marche, en butte aux coups de fusils partant de toutes les rues latérales.

De strijd nam steeds meer in hevigheid toe. Het werd langzamerhand wel duidelijk dat een groot deel van het centrum van Brussel zou worden verwoest. Volksmenners en buitenlandse ophitsers bewerkten het Belgische volk. Onder de Zuidnederlandse officieren verspreidden zij een geheime proclamatie, waarin werd aangespoord zich te scharen onder de nieuwe banier van de onafhankelijkheid. Slachtoffers aan beide zijden waren er velen. Aan gezien het onmogelijk was verder bloedvergieten te vermijden — de prins was ook gebonden door de stellige opdracht van zijn vader „niet te vergeten dat men zich in vrede en temidden van broeders bevond” — besloot hij de strijd te staken. In de avond van 26 september marcheerden de troepen in de richting Antwerpen. De Grenadiers en Jagers hadden hun vuurdoop goed doorstaan, zij waren een voorbeeld geweest voor de andere afdelingen infanterie, zij waren steeds voorop gegaan, maar hun verliezen bleken aanzienlijk.

De Londense conferentie van 1831

Na de terugtocht uit Brussel vreesde Prins Frederik dat het grootste deel van de officieren van Belgische afkomst niet meer te vertrouwen zou zijn. De Belgen waren onrustig en klitten bij elkaar; de Hollanders waren ook niet gerust en hielden hun Belgische krijgsmakkers scherp in het oog. De dienst te Antwerpen — welke stad de opstand zeer gezind was — was vermoeiend, verschillende eenheden waren door desertie ernstig verzwakt. Prins Frederik stelde voor afzonderlijke Noordelijke en Zuidelijke bataljons te formeren. Van dit plan kwam niets terecht: de meeste Belgen kozen voor onbepaald verlof of ontslag en keerden, ongewapend, naar hun huis terug. Ook bij het nog in Den Haag verblijvende 1e Bataljon Jagers proefde men de spanning. De Belgische militairen verlieten gezamenlijk de Residentie en voegden zich bij de overige Belgische militairen te Antwerpen, waar hen in uitzicht werd gesteld dat zij konden toetreden tot het Belgische leger. Tal van officieren van Belgische geboorte bleven echter in dienst van Koning Willem I, trouw aan de eed die zij op hem hadden gezworen.

De uittocht van de Belgische militairen had het Nederlandse leger gedesorganiseerd achtergelaten. Om de getalssterkte weer op peil te brengen richtte de koning zich andermaal tot de bevolking met een oproep tot vrijwillige dienstneming. Duizenden gaven daaraan gehoor, waaronder nagenoeg alle studenten. Het was de verdienste van Prins Frederik dat het leger binnen enkele maanden weer 126.000 man telde.

Wat gebeurde er inmiddels in Europa? De grote Europese machten waren te Londen bijeen. Zij stelden een scheidingsprotocol op waarbij België tot onafhankelijke staat werd verklaard. Koning Willem I aanvaardde deze voorwaarden, de voorlopige Belgische regering verwierp ze. Ter conferentie werd een nieuw protocol opgesteld. De inmiddels tot koning gekozen Prins Leopold I aanvaardde het verdrag, Koning Willem I weigerde. Koning Leopold beloofde zijn onderdanen dat België Nederlands Limburg aan zijn grondgebied zou toevoegen. Het conflict was geboren.

De Tiendaagse Veldtocht

De toestand van het Rijk vordert, bewoners der getrouwe gewesten, dat dezelfde veerkracht, die elders wordt aangewend tot vernieling, hier tot behoud van al wat U dierbaar en heilig is in 't werk worde gesteld. Welaan te wapen, op de dringende bede van Uwen Vorst. Te wapen voor de zaak van orde en recht”.

Zo riep Koning Willem I zijn volk op tot vrijwillige dienstneming. Deze keer had hij het goed gezien. Het conflict met de Belgen, met Limburg als inzet, was een nationale Noordnederlandse zaak geworden: „te wapen!”. Erfprins Willem werd belast met het opperbevel over de krijgsmacht, Prins Frederik werd zijn plaatsvervanger. In augustus 1831 doorbraken de Nederlandse troepen de eerste Belgische weerstanden en waren weer op mars naar Brussel. Over drie assen trok het Nederlandse leger België binnen. De Afdeling Grenadiers, inmiddels gereorganiseerd, bestond uit twee bataljons, ieder van vier compagnieën, en een depot van twee compagnieën. De Jagerbataljons bestonden ieder uit vier compagnieën en een depotcompagnie.

Wij zullen de Tiendaagse Veldtocht niet geheel behandelen, maar ons beperken tot het vermelden van enkele gebeurtenissen op de westelijke as. Daar trad de 1e Divisie op, bestaande uit de 1e Brigade — waartoe o.a. behoorden de beide bataljons Grenadiers, het 1e Bataljon Jagers en de Compagnie Groningse Flankeurs (studenten) — en de 2e Brigade waarin o.a. opgenomen het 2e Bataljon Jagers.

De eerste dagen van de operatie werden gekenmerkt door korte maar hevige vuurgevechten; de opmars werd er niet noemenswaard door onderbroken. De conceptie van de kroonprins was het Belgische Maasleger te scheiden van het Belgische Scheldeleger. De 1e Divisie boekte goede resultaten: na vijf dagen werd het plaatsje Diest bezet. Er was een wig gedreven tussen de beide Belgische legereenheden. Het Maasleger vluchtte in een chaotische terugtocht. De 1e Divisie had nu opdracht door te stoten naar Leuven, dan zou de weg naar Brussel open liggen. Het 1e Bataljon Jagers en het 2e Bataljon Grenadiers met de Compagnie Groningse Flankeurs onder bevel hebben zich bij de gevechten tijdens de opmars naar Leuven uitzonderlijk onderscheiden. Ook het 2e Bataljon Jagers had een uitzonderlijk aandeel in het succesrijke verloop van deze operatie.

Op 12 augustus maakte de 1e Divisie zich gereed tot de beslissende aanval op Leuven, maar de kroonprins kreeg bevel de strijd te staken: de Europese mogendheden hadden Koning Willem I duidelijk te verstaan gegeven dat de vijandelikheden moesten ophouden; Franse en Engelse troepen stonden klaar om de Belgen te komen helpen. Groot was de teleurstelling bij de Nederlandse officieren over de vroegtijdige beëindiging van de zo goed verlopen operatie. Hun teleurstelling zou echter nog groter worden.

De stafmuziek Grenadiers

Koning Willem I bepaalde in november 1829 dat tot de staf van de Afdeling Grenadiers achttien muzikanten zouden behoren. Daarmee was de grondslag gelegd voor de huidige Koninklijke Militaire Kapel. François Dunkler werd belast met de leiding over de stafmuziek. Dunkler was behalve musicus ook een voortreffelijk soldaat. Als tirailleur vocht hij mee op talrijke slagvelden in Europa, als trompetter maakte hij onder Napoleon de tocht naar Rusland mee. Zijn ervaring kwam hem bij de opstand te Brussel goed van pas. Aan het hoofd van zijn muzikanten en kwekelingen (waaronder zijn dertienjarige zoon) moest hij zich gewelddadig een weg banen om zijn mensen en materieel veilig buiten de stad te brengen.

„Turf in je ransel”

Na de Tiendaagse Veldtocht verbleven de Grenadiers en Jagers nog geruime tijd in Noord-Brabant. Daar de grote legersterkte zware offers vroeg van de schatkist werd aan de dienstplichtigen, op ver-

zoek, verlof verleend. Aan alle militairen, die aan de krijgsverrichtingen in 1830 of 1831 hadden deelgenomen, werd het Metalen Kruis toegekend dat was geslagen uit het brons van op de Belgen veroverde kanonnen. Gedurende het verblijf van de Grenadiers op de heide bij Gilze-Rijen in 1831 kreeg Dunkler van Prins Frederik een papiertje in de hand met een paar regeltjes muziek erop. Het papiertje was afkomstig van Prinses Louise van Pruisen echtgenote van Prins Frederik. De prinses hield erg van muziek en had dit melodietje meegebracht uit Holstein. Dunkler toonzette het en zo ontstond de „Grenadiersmars”, die sinds 1831 defileermars voor de Grenadiers en Jagers is.

Vier Prinsen van Oranje dienden bij de Grenadiers en Jagers

Het was de wens van de kroonprins dat zijn zonen, evenals alle vroegere vorsten uit het huis Oranje, de krijgskunst niet alleen uit de boeken zouden leren maar vooral door de praktijk zouden verwerven. Bij de 1e Compagnie van het 1e Bataljon Grenadiers diende Prins Willem (1831), de latere Koning Willem III; deze compagnie wordt sedertdien „Koningscompagnie” genoemd. Bij de 1e Compagnie van het 2e Bataljon Grenadiers diende de broer van Prins Willem, de op jeugdige leeftijd overleden Prins Alexander (1831). Beide prinsen vervulden verschillende functies, ook die van bataljonscommandant. Ook de zonen van Koning Willem III, de Prinsen Willem (1853) en Alexander (1861) dienden bij respectievelijk de Grenadiers en de Jagers.

Het Belgische Regiment Grenadiers

België werd in 1830 een onafhankelijke staat. De voorlopige Belgische regering besloot zo snel mogelijk over te gaan tot het oprichten van een eigen krijgsmacht. Vrijwilligers waren er genoeg, wij zagen reeds dat vele Zuidnederlanders de Nederlandse krijgsdienst hadden verlaten. In dat zelfde jaar besloot de regering tot de oprichting van elf linieregimenten. Ieder van die regimenten bestond uit vier bataljons à zes compagnieën; daarvan waren er vier gewone, zogenaamde „centrumcompagnieën”, de overige twee bestonden uit voltigeurs en grenadiers en ze werden dan ook „keurcompagnieën” genoemd.

In 1837 besloot Koning Leopold I tot de oprichting van een „regiment der verenigde Grenadiers en Voltigeurs”. Dat regiment bestond uit twee bataljons Voltigeurs en twee bataljons Grenadiers. Dat

deze gehele organisatie erg Frans aandeel — het laatstgenoemde regiment was een kopie van Napoleons Keizerlijke Garde — zal wel niemand hebben verbaasd.

In 1850 werd de oorspronkelijke sterkte van het regiment teruggebracht tot drie bataljons, maar zonder Voltigeurs. De nieuwe naam werd dan ook Regiment Grenadiers. Het Nederlandse Garderegiment Grenadiers en het Belgische Regiment Grenadiers onderhouden reeds sinds lang zeer vriendschappelijke contacten.

Het Regiment Grenadiers en Jagers

De periode van 1832 tot 1839 werd gekenmerkt door de „halfmobilisatie”. Koning en regering wisten niet goed hoe zij de toestand moesten beoordelen. Af en toe dreigden de Belgen met gewapende acties. De Nederlandse troepen bleven derhalve in het zuiden des lands gestationeerd. In deze periode werd het 3e Bataljon Grenadiers opgeheven.

Na de officiële onafhankelijkheid van België bij het verdrag van 1839 kon Nederland verder demobiliseren. Daaraan zat toch ook weer een aantal reorganisaties vast. In 1840 werden de twee bataljons Jagers samengevoegd in de Afdeling Jagers, totaal acht compagnieën. In 1843 werd het Regiment Grenadiers en Jagers geformeerd, waarvan de Jagers het 3e en 4e Bataljon vormden. Het is ons nu duidelijk dat men geen conceptie had voor de opbouw van het leger. Men had veel grotere problemen: er was geen belangstelling voor de krijgsmacht, dus ook geen geld. Officiëren werden voor een periode van 16 maanden met halve wedde met verlof gestuurd. De dienstplicht liep terug van 12 naar 3 maanden. De uniformen versoberden, bij de Grenadiers werd ook de berenmuts afgeschaft. Allerlei gebeurtenissen en maatregelen hadden een verlamme uitwerking op de krijgsmacht, en een sterke hand en krachtige leiding ontbraken.

Vlak over onze landsgrenzen speelden zich inmiddels onheilspellende dingen af die uitmondten in de Frans-Duitse oorlog van 1870. De Nederlandse regering verklaarde zich neutraal, en kondigde de mobilisatie af. Al spoedig traden de grootste gebreken bij het leger aan het licht. Het conflict tussen Frankrijk en Duitsland duurde gelukkig niet lang en Nederland demobiliseerde weer. Mede door de in deze periode opgedane ervaringen werd onze dienstplichtwet (Militiewet) gewijzigd. In 1893 werd het reservekader ingesteld: geen land in Europa kon zich veroorloven alleen beroepskader in dienst te houden. Afgezien van die noodzaak bespaarde het ook nog geld!

In 1896 verscheen de eerste vaandrig bij de Grenadiers. De persoonlijke dienstplicht werd ingesteld, de nieuwe militiewetten brachten in wezen een hele nieuwe legervorming zoals wij die nu bij de KL nog kennen.

Bleek in de mobilisatie van 1870 dat de ontwikkelingen op wapentechnisch en organisatorisch gebied aan onze krijgsmacht waren voorbijgegaan, veel haast maakte men niet om de achterstand in te lopen. De Grenadiers en Jagers verrichtten hun bewakingsdiensten bij de Koninklijke paleizen in Den Haag. Veel is er over de tijd tot de mobilisatie van 1914 niet gezegd of geschreven. Het was in onze geschiedenis ogenschijnlijk een rustige periode, ware het niet dat enkele officieren, ook van het Regiment Grenadiers en Jagers, uit gesprekken met buitenlandse officieren of bezoeken in het buitenland kennis kregen van allerlei ontwikkelingen waarover men luid en duidelijk zijn ongerustheid uitsprak. De politieke verhoudingen in Europa begonnen zich af te tekenen, de Eerste Wereldoorlog stond voor de deur.

De Koninklijke Militaire Kapel

Zoals u reeds hebt gelezen werd bij de Afdeling Grenadiers de stafmuziek opgericht. Het in de organisatie opnemen van muzikanten was nog geen garantie dat er ook militaire muziek werd gemaakt. In de appèllijst van de afdeling van 1829 vinden wij bijvoorbeeld maar zeven muzikanten terug. Volstaan werd dan ook met hoorn- en tromsignalen. Muzikanten en muziekinstrumenten kosten geld. Muziekkorpsen werden opgericht, gereorganiseerd en ontbonden. Als de muzikanten bij een reorganisatie werden afgedankt, bleven zij meestal in krijgsdienst als tirailleur. Van 1835 af nam de stafmuziek actief deel aan het Haagse leven en gaf concerten in het Haagse Bosch en in de Nieuwe of Litteraire Sociëteit.

In Frankrijk en Duitsland en Engeland kwam de militaire muziek tot grote bloei. Het was de verdienste van de kapelmeester dat hij de vernieuwingen in het buitenland op de voet volgde. Tot 1865 bracht hij regelmatig veranderingen aan in zijn korps, zowel op het gebied van instrumenten als van de organisatie. Koning Willem III was dermate tevreden over de stafmuziek dat hij bij KB nr 27 van 3 augustus 1876 bepaalde, te hebben goedgevonden en verstaan aan de stafmuziek van het Regiment Grenadiers en Jagers de titel „Koninklijke Militaire Kapel” te verlenen. ▷

Mobilisatie 1914-'18; keukenwagen van 2-III-Regiment Grenadiers

De mobilisatie 1914 - '18

Het lijkt ons onnodig op de zelfde wijze als bij de jaren 1830-'31 hier een uitgebreide toelichting te geven bij het ontstaan van de situatie in 1914.

Aan het Regiment Grenadiers en Jagers, volledig gemobiliseerd, was de kuststrook tussen Wassenaar en Hoek van Holland als operatiegebied toegewezen. In deze lijn werden gevechtsofstellingen gegraven, versterkingen gebouwd en onderkomens gegraven. Prioriteit in het programma hadden de alarmoefeningen; voorts werd op normale wijze velddienst gedaan in de duinen en werden schietoefeningen gehouden. De mobilisabele landweer-Grenadierbataljons 3 en 32 en de landweer-Jagerbataljons 36 en 47 bezetten de forten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het zou te ver voeren de zware mobilisatiedienst verder te omschrijven. Het monument aan de boulevard te Scheveningen symboliseert het beste de situatie van dat ogenblik: „waakzaam met het geweer bij de voet”.

Ongeregeldheden

Reeds in 1868 was het 1e en 2e Bataljon Grenadiers opgedragen orde en rust in Rotterdam te herstellen. Woelingen in deze havenstad noopten onze regering tot militair ingrijpen. Zonder veel problemen kon het gezag worden hersteld, de lange Grenadier met zijn geweer was ook een moeilijk passeerbaar individu bij het blokkeren van wegen of straten.

In 1903, toen de spoorwegstaking de voedselvoorziening in het westen des lands bedreigde, werden de Grenadiers en Jagers ingezet om stations te be-

veiligen en baanvakken te bewaken in de omgeving van Den Haag en Rotterdam.

In 1916, toen het voedsel schaars begon te worden, ontstonden er wanordelijkheden in de grote steden, vooral in het westen; die maakten militair optreden noodzakelijk. Het 1e en het 2e Bataljon Jagers werden tijdelijk naar Rotterdam gedirigeerd om de orde te handhaven. De Grenadiers moesten in Den Haag meermalen ingrijpen om plundering van levensmiddelenwinkels te voorkomen.

In 1918, toen de lichten werden gedemobiliseerd, manifesteerde zich een politieke stroming die de greep naar de macht in Nederland voorstond. Openlijk verkondigden de aanhangers daarvan de revolutie en de republiek. Regering en parlement toonden zich ongerust: dit was een situatie die men nog nooit had meegemaakt. Uit voorzorg werden gedemobiliseerde eenheden teruggeroepen. Grote aantallen gedemobiliseerden en groot-verlofgangers keerden vrijwillig terug. Binnen drie dagen was het Regiment Grenadiers en Jagers met duizend man versterkt! Confessionele bonden riepen hun leden op naar Den Haag te komen om Hare Majesteit de Koningin te beschermen. Met name de Limburgers gaven in groten getale aan deze oproep gehoor. De Grenadiers en Jagers bezetten alle koninklijke paleizen en belangrijke gebouwen in de Residentie. Tijdens rumoerige debatten in de Tweede Kamer bleek dat de revolutionairen de situatie hadden onderschat; zij hadden niet op deze reactie van het volk gerekend. De toestand werd direct minder gespannen. Bij de grote huldiging van Hare Majesteit de Koningin op 18 november 1918 betuigden de mannen van

de 3e Compagnie 1e Bataljon Grenadiers op hun eigen wijze Hare Majesteit hun afhankelijkheid: zij spanden de paarden van Haar rijtuig uit en trokken met mankracht Hare Majesteit de Koningin en Prinses Juliana naar het Malieveld. Uit alle delen van het land waren Oranje- en regeringsgetrouwen gekomen om hulde te brengen aan Vorstin en regering en hun afkeer te demonstreren van de revolutie. De greep naar de macht was mislukt, de mobilisatie ten einde.

De Oranjekazerne te Den Haag

De Oranjekazerne heeft een zeer wezenlijke rol gespeeld in de geschiedenis van de Grenadiers en Jagers. Hoewel zij in 1824 was voorbestemd legering te gaan bieden aan een afdeling infanterie, en de naam Willemskazerne al was gekozen, gaf Koning Willem I opdracht de Afdeling Grenadiers en een van de Jagerbataljons te huisvesten in deze kazerne die hij de naam „Oranjekazerne” gaf. In 1829 betrokken twee Grenadierbataljons en een Jagerbataljon deze behuizing. De ontwikkelingen in het zuiden waren oorzaak dat de Grenadiers er pas in 1839 terugkeerden, de Jagers niet eerder dan in 1841. In 1919 brandde de kazerne volledig af.

Over de oorzaak van die brand gingen de wildste geruchten: hij zou door revolutionairen zijn aangestoken; hij zou zijn gesticht door dienstplichtigen die voor straf één dag langer in werkelijke dienst

moesten nadienen... Niemand zal het meer ervaren.

De kazerne werd niet herbouwd. De Grenadiers en Jagers verhuisden naar het barakkenkamp Waalsdorp te Den Haag.

De gedenkplaat, die in de Oranjekazerne bij de naamgeving door Koning Willem I werd onthuld, is bewaard gebleven, en werd in 1956 ingemetseld in de nieuwe Oranjekazerne te Schaarsbergen, toen domicilie van de beide parate bataljons Grenadiers en Jagers.

Het Historisch Museum Grenadiers en Jagers

In 1885 werd in de Oranjekazerne het initiatief genomen te beginnen met het verzamelen van archiefstukken en goederen die interessant zouden zijn voor het nageslacht.

Toen de Oranjekazerne in vlammen opging, werden tevens de ruimten verwoest waarin de inmiddels uitgegroeide verzameling was ondergebracht. Een deel van de inventaris kon worden gered en werd ondergebracht in het Koninklijk Huisarchief.

Op 10 mei 1928 legde Prinses Juliana in het Kamp Waalsdorp de eerste steen voor een nieuw te bouwen ruimte voor de verzameling. Prins Hendrik opende het gebouw in het jaar daarop. Na de bezetting van het kamp door de Duitsers in 1940 kon een deel van de bezittingen worden overgebracht, eerst naar het Oranje-Nassaumuseum, later naar

Barakkenkamp „Waalsdorp” te Den Haag, 1919-1940

het Koninklijk Staldepartement. Door de lange periode van opslag tot 1954 en als gevolg van ontvreemding van kostbaarheden, hoofdzakelijk door de Duitsers, verloor de verzameling aan waarde. In 1955 werd de verzameling weer tentoongesteld, nu in de Frederik Hendrikkazerne te Vught, waar de recruten voor de Grenadiers en Jagers werden opgeleid. Bij de reorganisatie van de opleidingseenheden in 1964 verhuisde de verzameling naar de Saksen Weimarkazerne te Arnhem, alwaar het parate bataljon Grenadiers was gelegerd. Door interne reorganisatie moest in 1965 de verzameling de Saksen Weimarkazerne verlaten. Opnieuw volgde een periode van drie jaar opslag, ditmaal in vochtige kelderruimten. Vele waardevolle voorwerpen werden in deze periode onherstelbaar beschadigd. In 1968 kon gelukkig voor de verzameling een passend onderdak worden gevonden in het voormalige militaire hospitaal te Arnhem, waar zij zich nu nog bevindt. Dank zij de inspanningen van verschillende vrijwilligers kon het museum in 1969 door ZKH Prins Bernhard officieel worden geopend.

De verzameling is ondergebracht in een stichting die ernaar streeft het geheel zodanig te exposeren

dat recht wordt gedaan aan alle Grenadiers en Jagers en aan alle Grenadier- en Jagereenheden, en dat de waarde van het bijeengebrachte wordt gezien in het licht van de trouw aan ons Oranjehuis, de liefde tot Nederland en het belang van het hooghouden van de tradities van de Grenadiers en Jagers.

De periode tussen de wereldoorlogen

Na de demobilisatie van 1918 brak een periode aan die sterk doet denken aan die na 1813 en die van 1830-'39. Het schijnt nu eenmaal zo te moeten zijn dat na beëindiging van een conflict, waarin de krijgsmacht ook haar aandeel had, de belangstelling voor de krijgsmacht verflauwt. Reorganisaties uit bezuinigingsoverwegingen zien wij in al deze perioden. Diensttijdverkorting, het niet aanschaffen van nieuw materieel, het beperken van voorrechten van bepaalde eenheden behoren bijna per definitie tot de te nemen maatregelen: er wordt veel gepraat en veel geschreven. (Vooral veel geschreven; ook dat is een exponent van een leger in vredetijd.) De oorlogsvoorbereiding werd vergeten.

Aan de Grenadiers en Jagers in hun tijdelijke

Commando-overdracht bij het Regiment Jagers, 1934

onderkomen in het barakkenkamp aan de Waalsdorperweg ging deze periode ook niet ongemerkt voorbij. Intern waren er veel tegenstellingen, vooral bij de officieren. Tactische doctrines wijzigden, moderne wapens verschenen op de markt, gevestigde levenspatronen wijzigden. Politieke partijen met nogal afwijkende programmapunten deden hun invloed gelden binnen de krijgsmacht. Toch was de korpsgeest bij de Grenadiers en Jagers zeer goed. De Koninklijke Militaire Kapel oogstte met haar optredens in het buitenland veel succes. Kleine gebeurtenissen in deze periode tonen aan dat de Grenadier en de Jager bereid waren hun dienst op goede wijze te vervullen. De belangstelling voor het regiment van de zijde van het Huis van Oranje mocht blijken uit de vele bezoeken die de leden van het Vorstenhuis brachten aan eenheden van het regiment. Het in 1918 verslagen Duitsland werd langzamerhand weer een onmiskenbaar gevaar voor Europa. Eenmaal op volle toeren gekomen, overviel het op 10 mei 1940 Nederland.

De Tweede Wereldoorlog

Ruim honderd jaar waren verstreken aler Grenadiers en Jagers opnieuw de gelegenheid kregen zich op het slagveld te onderscheiden. Op 10 mei 1940 ondernamen de Duitsers een aanval op het vliegveld Ypenburg. Duitse parachutisteneenheden konden een groot deel van het vliegveld in bezit nemen. Het 2e en 3e Bataljon Grenadiers, gesteund door aanvullende wapens, slaagden erin het vliegveld te heroveren. Vooral het 2e Bataljon Grenadiers moest dit succes met zware verliezen aan doden en gewonden betalen. Ook het vliegveld Ockenburg werd in de ochtend van de 10e mei door de Duitsers bezet. De herovering geschiedde nog diezelfde dag door het 1e Bataljon Grenadiers, gesteund door artillerie.

Het 1e Bataljon Jagers nam deel aan de zuiveringsacties rond het vliegveld Ockenburg. Het 2e Bataljon Jagers weerstond de vijand bij acties te Den Haag, Hoek van Holland, Rozenburg en Rotterdam. Het 3e Bataljon Jagers dat te Waalhaven was gelegen, moest wijken voor de vijandelijke overmacht. Het Depotbataljon Grenadiers en Jagers voerde patrouilles uit in de Residentie en de vlakte van Waalsdorp.

Door een wijziging in de Dienstplichtwet van 1922 waren er ook níét bij het regiment behorende Grenadiers- en Jagereenheden ontstaan. Zo was het Grensbataljon Grenadiers belast met de kustbewaking te Scheveningen. Het Grensbataljon Jagers verzorgde bewakingsdetachementen, o.a. langs het

Wilhelminakanaal en de Nederlands-Belgische grens ten zuiden van Eindhoven. De reservegrenscompagnie Grenadiers was belast met de bewaking van het paleis Huis ten Bosch en later, toen de Koninklijke familie naar het paleis Noordeinde ging, met de beveiliging daarvan. De reservegrenscompagnie Jagers verzorgde de kustbewaking te Kijkduin en Ter Heijde.

Het 24 R.I. (Jagers) nam deel aan de gevechten bij de Grebbeberg en ook daar weerden de Jagers zich geducht. Het 23 R.I. (Grenadiers) werd ingezet bij de operaties in het oostelijke deel van de Vesting Holland.

Zo hebben de Grenadiers en Jagers, samen met andere eenheden van de Koninklijke landmacht, zich in de meidagen van 1940 van hun taak gekwet en de vijand krachtig tegenstand geboden. In de gevechten rond de Residentie hebben zij zich waardig getoond, te dienen „onder het oog des Konings”.

7 juli 1945

Op de dag en maand nauwkeurig waarop Koning Willem I de oprichting van een afdeling Grenadiers en twee Jagerbataljons beval, kwam in 1945 het Regiment Grenadiers weer tot stand. Het werd geformeerd te Bergen op Zoom uit oud kader van het Regiment Grenadiers en oorlogsvrijwilligers. Bij Koninklijk Besluit van 15 april 1946 werden o.a. de Regimenten Grenadiers en Jagers weer geformeerd en gelegerd te Amersfoort en Ede. Eerste taak van onze regering was het troepen naar Nederlands-Indië te zenden om orde te scheppen in de na de Japanse capitulatie ontstane chaos. Reeds in maart 1945 zette het 1e Bataljon Jagers voet aan land op West-Java. Dit OVW-onderdeel beet ook de spits af bij de latere operaties op Sumatra. Bekendheid verwierven ook de operaties van het 3e Bataljon Grenadiers en het 3e Bataljon Jagers in de acties richting Wijnkoopbaai en later in het Bantamse. Het 4e Bataljon Grenadiers en het 4e Bataljon Jagers onderscheidden zich te Grisse en op het eiland Madoera. Het 5e Bataljon Grenadiers verbleef op de kleine Soenda-eilanden, het 5e Bataljon Jagers op Celebes en Oost-Java. Het 6e en 7e Bataljon Grenadiers verrichtten hun taak op West- en Midden-Java, het 6e Bataljon Jagers op Oost-Java. Totaal tien bataljons Grenadiers en Jagers, waarvan twee ten gevolge van de soevereiniteitsoverdracht niet meer in actie zijn geweest, sloten de geschiedenis van de krijgsv verrichtingen van de regimenten af. ▷

De „Garde” 1948, overdracht van de ceremoniële tenuen op het Binnenhof te Den Haag

Twee Jagers voor de kantine „de Garde” te Makassar, 1949

Het jaar 1948

Bij Koninklijk Besluit van 28 mei 1948 werd aan de beide regimenten toestemming verleend de naam „Garderegiment” te voeren. Hoewel de regimenten, gezien het bepaalde in het oprichtingsbesluit, als „garde” konden worden gezien, kwam dat in hun naam niet tot uitdrukking. Dat de Prinses-regentes op deze wijze uiting gaf aan de verbondenheid van het Huis van Oranje met de regimenten Grenadiers en Jagers werd door alle Grenadiers en Jagers zowel in Nederland als in het voormalige Nederlands Oost-Indië hooglijk gewaardeerd. Aangezien de grijze tenue van erwachten wel erg somber toonde en men de plechtige inhuldiging van Koningin Juliana wel enige luister wilde bijzetten, werd een comité gevormd om gelden te verzamelen om de Grenadiers en Jagers een ceremoniële tenue te verschaffen. Bij het vijftigste regeringsjubileum van Hare Majesteit en bij de inhuldiging van Koningin Juliana verrichtten de regimenten voor het eerst eredienssten in de nieuwe uniformen.

Verenigingen en Stichtingen

Vereniging van Officieren der Jagers

Deze vereniging werd onder de naam „Vereniging van officieren der Jagerbataljons” opgericht in 1901. De vereniging bestaat thans uit 225 leden, allen Jager- of oud-Jagerofficieren, beroeps zowel

als reservisten. De vereniging stelt zich tot doel de band tussen de Jagerofficieren te verstevigen.

Vereniging van Officieren der Grenadiers

Deze vereniging moet worden gezien als een voortzetting van de officiersvereniging van het 1e Bataljon Grenadiers uit 1868. Men richtte de vereniging op onder de naam „Vereniging van officieren van het Regiment Grenadiers” in 1922. Zij telt thans 320 leden, allen beroeps- of reserveofficieren die tot het Regiment Grenadiers behoren of hebben behoord. De vereniging heeft tot doel de band tussen de leden te versterken.

Stichting tot handhaving van de traditiën der regimenten Grenadiers en Jagers

Deze stichting, die enkele naamsveranderingen heeft ondergaan, werd in 1932 opgericht. De doelstelling spreekt uit de naam; tevens is de stichting eigenares van de bezittingen geëxposeerd in het „Historisch Museum Grenadiers en Jagers”. Zij is ook belast met de instandhouding en uitbreiding van deze korpsverzameling.

Stichting „Onze Koninklijke Militaire Kapel”

Deze stichting, opgericht in 1949, heeft tot doel de KMK dichterbij het Nederlandse volk te brengen. De stichting organiseert ten behoeve van de KMK concerten en ontplooit andere activiteiten die het optreden van de KMK in het openbaar bevorderen.

Literatuur

G. H. J. Gijsberti Hodenpijl — *Honderd jaren Grenadiers en Jagers*. Moorman, Den Haag (1930).

G. H. J. Gijsberti Hodenpijl en J. J. G. baron van Voorst tot Voorst — *Geschiedenis der Regimenten Grenadiers*

en Jagers. Moorman, Den Haag (1934).

A. A. Schwing — *Gedenkboek Grenadiers en Jagers 1929-1939*. Fonds tot handhaving van de traditiën der Grenadiers en Jagers, Den Haag (1939).

W. baron van Ittersum — *Gedenkboek Grenadiers en Jagers 1939-1954*. Fonds tot handhaving van de traditiën

der Grenadiers en Jagers. Den Haag (1954).

J. G. Raatgever — *Geschiedenis van de Garderegimenten Grenadiers en Jagers*. Fonds tot handhaving van de traditiën der Grenadiers en Jagers. Den Haag (1961).

Stukken uit de regimentsarchieven. Historisch Museum Grenadiers en Jagers, Arnhem.

De Koninklijke Militaire Kapel van het Garderegiment Grenadiers

1829-1979, sedert 1876 Koninklijk

